

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 року № 2136-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1634.

Ключові слова: медичні працівники, скорочення медичних працівників, воєнний стан, законодавство України.

Key words: medical workers, reduction of medical workers, martial law, legislation of Ukraine.

ТРЮХАН ОКСАНА АНАТОЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВТРАТОЮ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ УНАСЛІДОК НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ

Згідно з Конституцією України найвищою соціальною цінністю є людина, її життя, здоров'я і безпека (ст.3). Крім того, ст.43 Основного Закону гарантує право не тільки на працю, а й на належні, безпечні і здорові умови праці [1].

Важливим теоретичним і практичним питанням є питання відшкодування моральної шкоди, завданої втратою здоров'я працівників унаслідок нещасних випадків. Доцільно наголосити, що одна з найсерйозніших проблем, яка постійно знаходиться в центрі уваги уряду, – це не тільки запобігання інвалідизації, надання у разі необхідності медичної і трудової реабілітації, а й зниження нещасних випадків.

Охорона праці є однією з найважливіших умов праці, що забезпечують стабільну та безпечну трудову діяльність. Так, за даними ВООЗ, смерть від нещасних випадків на сьогодні посідає третє місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань.

Під час дії правового режиму воєнного стану, введеного Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, питання охорони праці постають особливо гостро, адже підприємства, установи, організації, незважаючи на безпекові ризики, продовжують працювати у надважких умовах. Тому праця під час дії воєнного стану пов'язана з великою кількістю нових, смертельно небезпечних ризиків, зокрема внаслідок загибелі працівників на робочих місцях [2]. Так, реалії сьогодення дозволяють констатувати, що за час збройної агресії, а саме з 24.02.2022 року по 01.01.2023 рік, робочими органами виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України зареєстровано 392 повідомлення про нещасні випадки на виробництві, що сталися під час виконання трудових обов'язків і пов'язані з веденням бойових дій. Важливо зазначити, що при виконанні трудових обов'язків

через активні бойові дії постраждали 772 працівники, 221 з яких загинув. При цьому по 590 потерпілих (у т. ч. 158 – зі смертельним наслідком) розслідування закінчено та складено акти за формою Н-1, з яких 586 за формою Н-1/П, пов'язаних з виробництвом (у т. ч. 157 – зі смертельним наслідком) та 4 акти за формою Н-1/НП, не пов'язані з виробництвом (у т. ч. 1 – зі смертельним наслідком). По інших нещасних випадках розслідування триває [3]. Доцільно нагадати, що Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 року № 337, зазнав суттєвих змін через приєднання Фонду соціального страхування України до Пенсійного фонду України з набуттям чинності з 01.01.2023 року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 21.09.2022 року № 2620-ІХ, а також затвердження постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення реалізації окремих функцій Пенсійного фонду України та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 02.12.2022 року № 1350-2020-п.

У юридичній літературі існують різні підходи до розуміння поняття моральної шкоди. Зазначимо, що у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 року № 4 (з відповідними змінами) під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб (п. 3) [4].

Законодавство України гарантує громадянам відшкодування не тільки матеріальної, а й моральної шкоди. Так, відповідно до ст. 23 Цивільного кодексу України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав [5]. Як відомо, відповідно до положень цивільного (ст. 1167, ст. 1168 Цивільного кодексу України) та трудового законодавства (ст. 153, ст. 173, ст. 237-1 КЗпП України) працівник, який постраждав від нещасного випадку на виробництві або отримав професійне захворювання, має право на відшкодування моральної шкоди.

Як зазначено у п. 4.1 Рішенні Конституційного Суду України від 27.01.2004 року по справі № 1-9/2004, моральна шкода потерпілого від нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання полягає, зокрема, у фізичному болі, фізичних та душевних стражданнях, яких він зазнає у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я. Як наслідок, моральна шкода, заподіяна умовами виробництва, спричиняє порушення таких особистих немайнових прав, як право на життя, право на охорону здоров'я тощо. Ушкодження здоров'я, заподіяні потерпілому під час виконання трудових обов'язків, незалежно від ступеня втрати професійної працездатності, спричиняють йому моральні та фізичні страждання [6].

Варто зазначити, що за моральну (немайнову) шкоду, заподіяну працівникові під час виконання трудових обов'язків, відповідальність несе організація, з якою цей працівник перебуває у трудових відносинах, а остання відповідає перед ним в порядку регресу (ст. 130, ст.ст. 132–134 КЗпП України) [4]. Слід констатувати той факт, що досить часто потерпілі, звертаючись з позовом про відшкодування моральної шкоди, визначають необґрунтовано завищену суму. Хоча, як підтверджує судова практика, у подальшому з'ясовується, що у потерпілого відсутні у достатній кількості обґрунтованих доказів. Зазвичай суд задовольняє такі вимоги частково і зменшує визначену позивачем суму мінімум на половину, а іноді й зовсім відмовляє в задоволенні позову.

Нині держава, встановлюючи певні положення щодо охорони праці, передбачає взаємні права та обов'язки роботодавця і працівника. Вимоги законодавства у цій сфері абсолютно зрозумілі. Проте на більшості підприємств вони грубо порушуються: ігноруються вимоги щодо необхідності проведення інструктажу, не призначаються відповідальні з питань охорони праці тощо, що призводить, на жаль, до нещасних випадків на виробництві. Підтвердженням є судова практика, зокрема рішення Київського районного суду міста Одеси від 07.12.2022 року. Так, суд розглянув у відкритому судовому засіданні в місті Одесі в порядку загального позовного провадження цивільну справу № 947/2950/21 про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок трудового каліцтва, у розмірі 3 000 000 (трьох мільйонів гривень 00 копійок). Як свідчить судова практика, 09.07.2019 року на будівельному майданчику ТОВ «БУДІВЕЛЬНІ ІНДУСТРІЇ ПЛЮС» виконувались роботи з влаштування перекриття другого поверху автопаркінгу житлового будинку. Під час виконання робіт конструкція опалубки обвалилась, внаслідок чого позивачем, яким працював на посаді арматурника, та іншими робітниками були отримані травми різного ступеня тяжкості. Внаслідок нещасного випадку, актом МСЕК № 122–ТР від 29.10.2019 року, позивачу у зв'язку з трудовим каліцтвом встановлена стійка втрата працездатності на 100 % та I група інвалідності довічно (у зв'язку з некрозом тканин позивач зазнав ампутації обох нижніх кінцівок). На підставі Наказу № 20-ОК від 08.11.2019 року позивач був звільнений у зв'язку із виявленою невідповідністю виконуваний роботі внаслідок стану здоров'я згідно з п.2 ст.40 КЗпП України. Позивач в обґрунтованні позову стверджує, що нещасний випадок заподіяв йому глибоку моральну шкоду, а також посилається на приписи ст. 1174 та ст. 1192 ЦК України та порушення його немайнових прав з боку відповідача. Саме тому 27.01.2021 року позивач звернувся до суду з позовом до ТОВ «БУДІВЕЛЬНІ ІНДУСТРІЇ ПЛЮС» про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок трудового каліцтва, у розмірі 3 000 000 грн (трьох мільйонів гривень 00 копійок).

У свою чергу, представник відповідача просить суд відмовити у задоволенні позову, з посиланням на його необґрунтованість, а також стверджує, що позовні вимоги про стягнення моральної шкоди в розмірі 3 000 000 грн недоведеними та не підлягають задоволенню.

Доцільно зазначити, що при обґрунтуванні суми грошового стягнення за моральну шкоду можна використовувати висновок психологічної експертизи. При наявності необхідних знань експерт може розраховувати розмір збитку виходячи не тільки з об'єктивних обставин, а й з огляду на суб'єктивні якості певної людини. Необхідно звернути увагу на Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (від 08.10.98 р. № 53/5 ред. 07.03.2023 р.), яка передбачає орієнтовний перелік питань для експерта, відповіді на які можуть стати підставою для прийняття судом рішення на користь потерпілого. Так, Київським районним судом міста Одеси 10.08.2021 року було призначено по цивільній справі № 947/2950/21 судово-психологічну експертизу, проведення якої доручено експертам Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Враховуючи позицію позивача відносно суми відшкодування його моральних страждань, обставини справи, практику відшкодування у подібних випадках та особливості конкретного випадку, експерт дійшов висновку, що попередня орієнтовна сума грошового еквіваленту моральних страждань, спричинених підекспертному, відповідає заявленим вимогам та становить 3 000 000 гривень. Слід наголосити на тому, що Київський районний суд міста Одеси, виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості, задовольнив позов до ТОВ «БУДІВЕЛЬНІ ІНДУСТРІЇ ПЛЮС» про відшкодування моральної шкоди в повному обсязі на користь позивача. Окрім цього, суд вирішує стягнути з відповідача на користь позивача понесені витрати зі сплати коштів за проведення судово-психологічної експертизи в сумі – 12 355 грн 92 копійки [7].

Отже, аналізуючи рішення суду у справі № 947/2950/21 від 07.12.2022 р. за позовом про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок трудового каліцтва, у розмірі 3 000 000 грн, зазначимо, що є можливість знайти рішення щодо задоволення позовних вимог у повному обсязі, але при достатній кількості обґрунтованих доказів. Відшкодування моральної шкоди внаслідок нещасного випадку на виробництві на сьогодні залишається актуальним та проблемним питанням.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL. <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 2022 рік (станом на 31.01.2023 р.). *Фонд соціального страхування України*. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/971983>
4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від

- 31.03.1995 року № 4 (з відповідними змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV (ред. від 28.04.2023 року). *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
 6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України у Кіровоградській області про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (справа про відшкодування моральної шкоди Фондом соціального страхування) від 27.01.2004 року № 1-рп/2004 (справа № 1-9/2004). *Офіційний вісник України*. 2004. № 5. Ст. 250.
 7. Рішення Київського районного суду м. Одеси у справі № 947/2950/21 від 07.12.2022 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107923425>

Ключові слова: охорона праці, нещасний випадок, моральна шкода, втрата здоров'я, інвалідність, інструктаж.

Key words: occupational health, accident, moral damage, loss of health, invalidity, briefing.

НАНЬСВА МАРІЯ ІВАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
кандидат юридичних наук*

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: РОБОЧИЙ ЧАС І ЧАС ВІДПОЧИНКУ

Починаючи з лютого 2022 року у трудовому законодавстві відбулися значні зміни і були прийняті нові нормативно-правові акти з питань, що урегульовують трудові відносини в Україні. Зокрема, окрім Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», де вносились нагальні зміни щодо регулювання трудових відносин, було прийнято і низку інших законів, що стосуються не тільки воєнного стану, а й питань оптимізації трудових відносин і забезпечення гарантій прав працівників, наприклад: Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії порушенню прав у сфері праці», тощо.

Зупинимось на основних змінах які відбулися у цей період. По-перше, це питання, що стосуються робочого часу і часу відпочинку працівників.

Корнілова Олеся Володимирівна, Калмикова Наталія Юрійівна	
Поняття та ознаки людського капіталу	432
Примаченко Іван Федорович	
Джерела відновлення зруйнованого економічного потенціалу України в повоєнний період	434
Лешанич Світлана Євгеніївна	
Підприємство в умовах європейського вибору та війни в Україні	436

СЕКЦІЯ 10

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИКИ

Чанишева Галія Інсафівна	
Щодо законодавчого визначення понять колективної угоди та колективного договору	440
Yaroshenko Oleg	
The role of trade unions in resolving labour disputes	443
Вавженчук Сергій Ярославович	
До питання про ефективність способів захисту трудових прав	446
Вишновецька Світлана Василівна	
Європейські орієнтири розвитку науки трудового права у викликах сьогодення	449
Lagutina Iryna	
Right to strike and collective bargaining	452
Мельник Костянтин Юрійович	
До проблеми централізованого правового регулювання трудова і пов'язаних з ними відносин	454
Пишова Марина Олександрівна	
Щодо питання застосування гіг-контрактів	457
Бориченко Катерина Валеріївна	
Гарантії прав працівників при призупиненні дії трудова угоди	460
Краснов Єгор Володимирович	
Система органів із захисту прав у сфері соціального забезпечення	464
Гудзь Анна Олександрівна	
Суб'єкти правовідносин із недержавного пенсійного забезпечення	467
Пожарова Оксана Вікторівна	
Законодавче забезпечення праці домашніх працівників: сучасний стан	470
Потопахіна Ольга Миколаївна	
Поняття та зміст трудового договору з нефіксованим робочим часом	472

Тарасенко Вікторія Сергіївна Особливості скорочення медичних працівників під час воєнного часу	475
Трюхан Оксана Анатоліївна До питання відшкодування моральної шкоди, завданої втратою здоров'я працівників унаслідок нещасних випадків	479
Нацьєва Марія Іванівна Актуальні зміни трудового законодавства під час воєнного стану: робочий час і час відпочинку	483
Щукін Олександр Сергійович Деякі практичні питання захисту права працівника на оплату періоду вимушеного прогулу	485
Менів Любов Дмитрівна, Воробійов Кирило Денисович До питання зайнятості молоді в Україні	490
Білик Олександр Сергійович Перелік принципів правового регулювання індивідуальних трудових відносин	493
Верейтін Сергій Володимирович До проблеми правового регулювання змісту контракту про проходження служби в Національній поліції України	496
Галузінський Назар Олександрович Класифікація санкцій у праві соціального забезпечення	499
Гапочка Володимир Миколайович До питання зарубіжного досвіду соціального страхування на випадок безробіття	502
Горбаченко Ерік Сергійович Основні трудові обов'язки роботодавця за законодавством України	504
Жученко Руслан Олегівич Особливості припинення трудового договору в умовах воєнного стану	506
Казімирова Ольга Олегівна Поняття «нетипові форми зайнятості» за законодавством України	509
Кіліміченко Анна Олегівна Нормативна основа права на зайнятість	511
Луцик Володимир Борисович До питання про ознаки матеріальної відповідальності роботодавця за порушення права працівника на працю	513
Мензатул Дмитро Володимирович Право на справедливі та сприятливі умови праці у системі трудових прав	516
Мульгіна Оксана Володимирівна Щодо законодавчого регулювання соціального захисту самозайнятих в Україні	518